

Gergely Ágnes
A szomjúság ára. A tolmács; Őrizetlenek
Kalligram Kiadó, 2018, 280 oldal, 3500 Ft

A közös történet

Reményi József Tamás könyvajánlója

Őrizetlenül című versét nem hagyhatta ki „gyászdalainak” gyönyörű válogatásából (*Carmen lugubre*, 2005), sőt a kötet egyik ciklusát is ezzel jelölte Gergely Ágnes. A vers 1998-ban született, a szerző pályafutásának, addigi s azóta tovább teljesedő életművének kulcsszavára épül, a soha el nem számolható traumák, tragédiák áldozatait jellemző kifejezésre. A költő a magukra hagyott sorsok nyomozó riportere volt s maradt bármely párhuzamos megszólalásaiban is. Személyes, családi emlékeiben, műfordításainak műhelynaplóiban, a Közép-Európa közelmúltját faggató beszélgetéseiben, más régiók népeinek önvizsgálatát analizáló útiesszéiben – egyedülálló teljesítménye a dánok, svédek, norvégok háborús magatartásának körképe – és persze regényeiben, amelyek mind e földönfutó lelkiismeret tapasztalatait gyűjtik egybe, s emelik példázatos történetekké. Mi más lehetett az 1996 és '99 között írt

próza címe is: *Őrizetlenek*, amely most közös kötetben jelent meg egy harminc évvel korábban írt regény nyel, *A tolmács*-csal. Együvé rendeli őket a rendíthetetlen hajlam az emlékezésre mások helyett is.

*A tolmács*ot erős huzavona után csak 1973-ban adták ki, nevezzük így, cenzoriális jóindulattal – ez a szókapcsolat a Kádár-kor egyik groteszk emblémája lehet –, ugyanis férfi főhőse nem lehetett bolgár koncepció per meghurcoltja, lett belőle börtönviselt görög, a könyv „meg volt mentve”. Úgy tűnhetett, ez a változtatás nem érinti egy vereségre ítélt szerelem kettős alapmotívumát, azt, hogy a nő zsidóként, majd osztályidegenként, a férfi a török pogrom elől menekült örmények leszármazottjaként keresi a helyét a világban és *ragaszkodna* a hazájához, ahol él. Megbélyegzettek, de az eredeti kézirat szerint mindketten kétszerezsen azok, hiszen ők a lenézett, orosz birodalmi kelet-európaiak, akiknek

a kedvéért egy nyugati kolléga lassabban beszél az angolt... Ez a dupla bezártság, ez a szorítás gyöngült a megjelent könyvben, mégis rendjén van, hogy a szerző ma nem nyúlt hozzá, nem szakította ki az irodalomtörténetből, s hűsége még azzal az előnnyel is jár, hogy mára fölerősödött a műben az árvaságnak, a kiszolgáltatottságnak az a misztikus szuggesztíója, amely a későbbi *Őrizetlenek* sajátja.

A tolmácsnő e minőségében az országból ki-kiengedett hasznos robot, aki „egyébként” író, műfordító, de nézeteit, kultúráját jobb, ha otthon hagyja, amikor a rendszer megbízható alkalmazottjaként kell föllépnie. Kirekesztése bezzeg nem „marad otthon”, cipelnie kell magával a külügyi szolgálatos kádert, cipelnie az őt fájdalmas pillanatban ütésszerűen magára hagyó „díszmagyar” professzort („nekem semmi közöm magához”). És amerre jár, mindenütt kibeszéletlen komplexu-

sokkal találkozik, mindenütt a magáéira ismer, az elfojtásokba dermedt ír kutatótól az önfegyelmében vergődő japán fiatalemberig. Ez a világ-vízió ugyanakkor roppant tárgyiasan, kesernyés humorral jelenik meg egy magán- és közéletében egyaránt vergődő értelmiségi karakterében, aki pedig, úgy érzi, tolmácsként akár „madáruul és lóul is tud”. (E ponton tartozom egy önkorrekcióval: 1973-ban, legelső recenzióim egyikét írva a regényről, elismerő szavaimat „árnyalva” épp azt a szenvedés-víziót nem engedtem meg az epikának, amelyet pedig Pilinszky globális fájdalomában annyira szerettem.)

Az *Őrizetlenek*ben az egykori tolmács már függetlenebb személyiség, odahagyhatta a kulimunkát, de alkotó emberként továbbra is kisserű diktatúra alávetettje. Tevékenységének dokumentumai között olvashatunk arról is, hogy korábbi regénye (azaz *A tolmács*) mennyivel elfogulatlanabb sikert aratott Svédországban... Ám e beszámolók körül, szédítő forgásban a könyvnek minden figurája, eseménye, drámai fordulata csupa képszerű elvonatkoztatás. Ismét egy beteljesületlen szerelem két, országhatárokkal és saját múltjuk kísérteteivel elrekesztett ember között, de még lázasabb útkereséssel a megsemmisülés és a túlélés válaszvonalán – azaz a természetes erkölcsi döntések irgalmatlanságában. Az emberpár felelősségére bízott, őket szüntelen küzdelemre készítő gyerek-szereplők mintha egy középkori haláltánc allegóriái volnának: egy süketségre kárhoztatott kislány, aki született költő, egy torz testű másik, aki páratlan zenei tehetség, s a harmadik

gyerek, aki fogyatékoságával öntudatlanul, *ártatlanul* hordozza a végzetet. Az irántuk érzett önfeláldozó szeretet az, amely az elviselhetetlenből ki- és átemel: „Jó éjszákát – mondta Carlos. – Az Isten ajándéka, hogy veletek lehettem, kislányaim.” S ugyancsak a férfi fogalmazza meg a szerző mindig kutatott és föllelt tanulságát, amely oly ismerős az elhurcolt apa családtörténetében éppúgy, akár bárhol másutt, az átplántált otthontalanságban: „A közös történet a legnagyobb védelem.”

Az egyébként kockázatos elragadtatás Gergely Ágnes utóbbi regényében is *halál*pontosan fut minduntalan tárgyias képekbe. A latint lelkesen tanuló lányok beszélgetéséből idézek: „Detti a levegőbe dobta a törülközőt, mielőtt rászorította Daniela fülére: – Tudod, hogy érteni fogjuk az olaszt, a spanyolt, a franciát is? A zenei utasításokat a kottán?! – Tudom – mondta Daniela a törülköző mögül. – És a kórházi zárójelentést.”

Ez az ára a szomjúságnak, amellyel érdemes élni.